

Samengevat: toen Schloezer zijn tijdvakkenkader introduceerde had hij de ambitie een universeel geldige indeling voor te leggen. Dat hij daar niet volledig in slaagde is goed verklaarbaar vanuit de preoccupaties en de beperkingen van zijn tijd.

• Verouderd

Datzelfde geldt echter niet voor de 27-koppige commissie die zich over de toekomst van het Nederlandse geschiedenisonderwijs heeft gebogen. Wat verklaarbaar was bij Schloezer is nu achterhaald.

Tegenwoordig impliceert het concept van een westerse tijdsindeling namelijk het claimen van een monopolie van vooruitgang en beschaving voor Westeuropa. Dat is niet alleen wetenschappelijk discutabel, maar het is bovendien politiek kortzichtig om te besluiten de komende decennia Midden- en Oost-Europa in het geschiedenisonderwijs een tweederangspositie te geven wanneer honderd miljoen Oost-Europeanen op het punt staan toe te treden tot de Europese Unie.

De Engelse historicus Norman Davies

heeft in zijn grote studie over de geschiedenis van Europa het concept van een westerse geschiedenis aan felle kritiek onderworpen.

Dit concept is, aldus Norman Davies:

'Een mengsel van intellectuele bouwsels die bedoeld waren om de belangen van de bedenk-ers te dienen. Het is het product van complexe ideologische exercities, van debatten over identiteit en van verfijnde vormen van culturele propaganda. Het westen werd steeds opnieuw gedefinieerd. Dan weer werden de grenzen bepaald door godsdienste, dan weer door liberalisme en imperialisme, door het ongelijk optredende moderniseringsproces en door de verscheurende werking van de wereldoorlogen en de Russische revolutie. Het is het product van zelfingenomen Franse filosofen, van Pruisische historici en van Britse en Amerikaanse politici en opvoeders die allemaal hun eigen redenen hadden om 'het oosten' te haten.

De vraag blijft waarom de commissie De Rooy, meer dan een decennium na afloop van de Koude Oorlog, met dit verouderde

referentiekader op de proppen komt. Het antwoord is, denk ik, te vinden op pagina 17 en 18 van het rapport. De commissie schrijft daar dat het nieuwe programma nagenoeg naadloos aansluit bij de bestaande praktijk in het basis- en voortgezet onderwijs. Per saldo is het rapport inderdaad vooral het stroomlijnen van de bestaande praktijk. Gevreesd moet worden dat conservatisme en bureaucratische reflexen en niet inhoudelijke overwegingen de keuze van de commissie hebben bepaald.

Dat zou heel treurig zijn. Het is echter ook mogelijk dat hiermee een eerste voorzichtige stap is gezet op de weg naar een redelijke visie op het onderwijs in de geschiedenis zoals figuren als Schloezer, met of zonder pruik, die al tijdens de Verlichting hebben geformuleerd.

André Beening,
historicus.

Ontdekken als informatievaardigheid

Een alternatief voor de historische stereotypen

De adviescommissie voor hervorming van het geschiedenisonderwijs stelt voor om leerlingen tijdens hun hele schoolloopbaan een gemeenschappelijk kader aan te reiken dat ze *'kunnen gebruiken als instrument om personen, gebeurtenissen, verschijnselen en ontwikkelingen historisch te plaatsen'*.

Het gebruik van dit kader moet leiden tot een beter 'historisch bewustzijn'. De commissie bedoelt hiermee niet alleen kennis en begrip van het verleden maar ook een besef van continuïteit en de verbondenheid van verleden, heden en toekomst. Ze heeft daartoe herkenbare beeldmerken en sprekende namen ontworpen voor tijdvakken. Hiermee stelt de commissie in feite voor om gebruik te maken van wat wij dit artikel 'historische stereotypen' zullen noemen.

Deze historische stereotypen hebben zonder twijfel een didactische functie, maar brengen evengoed ook grote risico's met zich mee. De gevaren van historische stereotypen zijn groot in verhouding met het didactisch resultaat dat ze opleveren. Feiten en ontwikkelingen kunnen misschien makkelijk in een kader worden geplaatst, maar dat kan een werkelijk begrip van historische processen juist belemmeren. Een geschiedenis die bestaat uit karikaturen is voor een kind misschien leuk, maar het verduistert het zicht op de historische mens dat nodig is om ook na de kindertijd door het verleden geboeid te blijven.

• De leerling zelf

Het middel om deze gevaren te lijf te gaan en de discussie over het kader van periodes, feiten en ontwikkelingen vorm te geven, is het 'ontdekken' door de leerling zelf. Een eigen ontdekking blijft beter bij, verhoogt het leerplezier – het didactisch nut daarvan kan nauwelijks overschat worden – en past daarnaast goed bij de huidige onderwijsontwikkelingen waarin kennisvaardigheden een centrale plaats zullen krijgen. Daarom pleiten wij voor een aanvulling op het rapport waarin het gegeven kader van feiten en jaartallen niet ondersteund wordt door historische stereotypen, maar door een 'exploratieve dimensie'.

De 'exploratieve dimensie' begint in feite waar het rapport ophoudt. Want zijn de kaders eenmaal doorgedrongen, dan is het vervolgens nodig om de leerling zelf op pad te sturen om ze te ontdekken, om ze te testen of om er zelf mede invulling aan te geven. Is het zelf kunnen aanleggen, of op zijn minst kunnen invullen van een historisch raamwerk, niet veel belangrijker dan het meekrijgen van zo'n kader? De mogelijkheid om een persoonlijk beeld te vormen van een historische periode biedt ruimte voor individuele typering. De een kan een eeuw zien als 'tijd van mooie gesprekken in theekeampels' en de ander als 'tijd van snuifbak en rollende koppen'. Zo'n persoonlijke beeld is zeer adequaat. Typeringen die individueel geconstrueerd

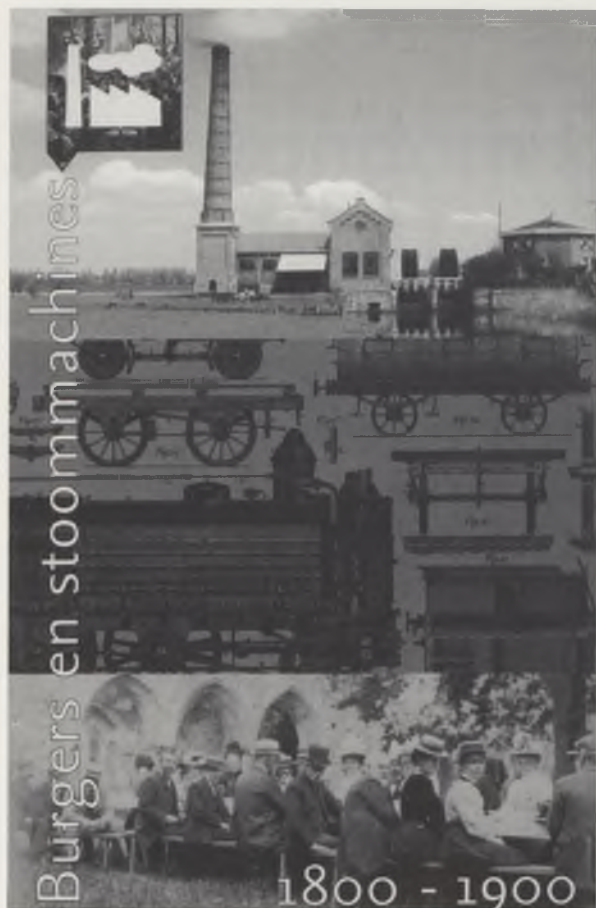
zijn, blijven beter paraat bij het plaatsen van informatie. Bovendien zijn ze beter te nuanceren of aan te passen.

Een exploratieve benadering van het verleden heeft nog een voordeel. Het vergroot de mogelijkheid het verleden individueel te 'beleven'. Persoonlijke beleving van historische gebeurtenissen en inleving in historische personen en situaties is bij het kweken van historisch bewustzijn minstens zo'n belangrijk hulpmiddel als de in het rapport voorgestelde stereotypering. Pas wanneer je onder de ridderhelm een mens hebt ontdekt dat in een veel opzichten minder van ons afwijkt dan we geneigd zijn te denken, is er ruimte voor inleving. Dan komt het verleden dichterbij.

Die ervaring kan zeker voor leerlingen in het voortgezet onderwijs een belangrijke drijfveer zijn om geboeid aan geschiedenisonderwijs deel te nemen. Als je in het verleden op zoek gaat naar de mens met een gids vol stereotypen in je hand, dan zal je onverrichter zake terugkeren.

• Nuance en begrip

Wil je daarnaast iets begrijpen van de huidige samenleving, dan zal je eveneens op zoek moeten blijven naar de mens. We willen kinderen graag leren om andere mensen en culturen genuanceerd, met respect en begrip te benaderen. Het promoten van stereotypen over andere tijden tast deze doelstelling aan. Het met begrip

en respect kunnen overbruggen van een afstand in cultuur en in tijd is één ondeelbare vaardigheid. Waarom zou het lachwekkender zijn om Duitsland in een aardrijkskundeboek als 'land van worst en Lederhosen' te typeren, dan om uit didactische overwegingen de achttiende eeuw in een geschiedenisboek 'tijd van pruiken en revoluties' te noemen?

Naast historisch besef kweekt de eigen 'ontdekkingsreis' in het verleden nog een ander besef. Namelijk dat je altijd bereid moet zijn een denkbeeld te wijzigen als zich nieuwe informatie aandient. Dat besef is essentieel in een maatschappij waar flexibiliteit en kritisch denkvermogen van een burger worden gevraagd. Het vak geschiedenis leent zich er op die manier toe om leerlingen voor te bereiden op een samenleving die postmodern en verwarrend is, waarin elk verhaal minstens twee kanten heeft en veel verschillen in overtuiging of standpunt te herleiden zijn tot verschillende informatiebronnen.

• Kennisvaardigheden

Deze vaardigheden zijn nodig in de nabije toekomst waarin het Internet steeds vaker als communicatiemiddel en informatiebron zal dienen. Dit betekent immers dat er een veelheid aan informatie wordt aangeboden waarvan de context vaak niet duidelijk is, dat individuen die zelf snel moeten beoordelen en dat er veel meer informatiebronnen (voor het onderwijs) voorhanden zijn dan (school)boeken ooit kunnen bieden. De commissie signaleert dat wel: ze typeert onze tijd als die 'van televisie en computers', maar verbindt

daar geen didactische consequenties aan. In de informatiesamenleving moet iedereen zich echter constant geschiedfilosofische vragen stellen: Waar komen de gegevens vandaan? Wie is de auteur? Wat is de bedoeling van de auteur? Welke andere bronnen kan ik checken? Waar kan ik een 'second opinion' vragen? Met welke andere bronnen staat de informatie in verbinding die mij meer kunnen vertellen over de aard of intentie van het hetgeen aangeboden wordt?

Indien iemand bij machte is om met deze vragen om te springen, beschikt hij of zij over zogenaamde 'kennisvaardigheden'. Die zijn dus niet alleen essentieel voor het ontwikkelen van historisch besef, maar ook voor het beoordelen van de constante informatiestroom in de huidige maatschappij

• Invulling kader komt vanzelf

Toegegeven, het aanbod in didactische 'content' blijft nu nog achter in vergelijking met de andere informatiestromen, maar de ontwikkelingen op dat vlak zijn onomkeerbaar. Daarom is het goed om hier rekening mee te houden. Er ligt een rapport dat 'voor een lange periode geldig' wil blijven, maar dat onvoldoende gebruik maakt van nieuwe 'exploratieve' mogelijkheden die het Internet zal bieden. Een sterke 'exploratieve' dimensie in het geschiedenisonderwijs is dus niet alleen *nodig* om de gevaren van stereotypering te ontlopen, maar is ook *mogelijk* omdat de middelen tot 'eigen' historische ontdekkingen steeds meer voorhanden zijn.

Vergelijk de positie van een kind dat gaat kennismaken met het verleden eens met uw eigen kennismaking met het Internet. Een lijst met internetadressen van hele handige *portalsites* is een prachtig hulpmiddel, maar uiteindelijk heb je er het meeste aan als je goed met de internetbrowser kunt omgaan. Zo ontkennen wij ook niet dat de leerling gebaat is bij een duidelijk kader van periodes en ontwikkelingen, maar we vinden wel dat dat niet ten koste moet gaan van het essentiële vermogen om zelf informatie te zoeken, te beoordelen en te selecteren.

Je zou die vaardigheid naar analogie van de bekende browser de 'history explorer' kunnen noemen. Wanneer geschiedenislerlingen hun 'history explorer' eenmaal goed weten te gebruiken, zal een historische kader vanzelf invulling krijgen. Dit lijkt ons een de beste manier om het historisch besef gestalte te laten krijgen, voor het verleden, het heden en de toekomst.

Sanderijn Cels

Cd-rom van de Goudse Glazen

Het is bijna 450 jaar geleden dat de Sint-Janskerk te Gouda in januari 1552 afbrandde. De gebrandschilderde glazen die toen verloren gingen werden na de wederopbouw van de kerk door andere vervangen. Er ontstonden ware kunstwerken die sinds lange tijd jaarlijks tienduizenden toeristen naar Gouda trekken. Een selectie uit de glazen is op cd-rom gezet, waarbij verrassende details zijn uitgelicht. De werkzaamheden werden verricht door een team van vrijwilligers, dat kosten nog moeite spaarde om een kwalitatief goed product tot stand te brengen.

Er zijn in de Sint-Janskerk, inclusief de uit 1934 daterende kapel, ruim zestig kleurrijke gebrandschilderde glazen aanwezig. Voor de cd-rom moest uit het vele beschikbare materiaal een keuze worden gemaakt. In totaal worden op de cd-rom twaalf Glazen behandeld, verdeeld in drie series. Voor de eerste serie is gekozen voor vijf ramen uit het koor. In deze gebrandschilderde glazen zijn belangrijke gebeurtenissen uit het leven van Johannes de Doper, de naamheilige van de kerk, uitgebeeld. In de tweede serie wordt onder andere aandacht besteed aan het glas dat door Filips II werd geschonken. Op dit glas knielt achter de Spaanse koning zijn vrouw, de Engelse koningin Mary Tudor in vol ornaat. In de laatste serie komen onder andere twee bevrijdingsglazen aan de beurt. Het ene beeldt het Ontzet van Leiden uit en het andere toont gebeurtenissen die plaatsvonden tijdens en na de Tweede Wereldoorlog. Voor de begeleidende teksten kan de gebruiker kiezen uit de Nederlandse en de Engelse taal.

Prijs f 39,50 (€ 18,50). Voor toezending wordt f 5,00 in rekening gebracht. De cd-rom is te bestellen bij de Stichting Fonds Goudse Glazen, Achter de Kerk 2, 2801 JW Gouda, e-mail: goudseglazen@freeler.nl

Een platboomd vaartuig op weg naar Leiden (1574)